

5 Terrassa: l'ús de tres variables estratègiques: proximitat, zonificació i planificació¹

Aina Tarabini

1. L'autora vol agrair a Helena Troiano (UAB) els seus comentaris a una versió prèvia d'aquest capítol.

CONTEXT DEMOGRÀFIC I ESCOLAR DEL MUNICIPI

Des de finals dels anys noranta Terrassa, com gran part dels municipis catalans, ha tingut un creixement demogràfic important. Amb els seus 213.697 habitants el 2011, representa la quarta ciutat de Catalunya en termes poblacionals.

El creixement demogràfic experimentat per la ciutat s'explica en gran mesura per l'arribada de població immigrada que, en tan sols una dècada, ha passat de representar menys del 3% de la població a representar-ne gairebé el 15%. L'estructura productiva de la ciutat, fortament arrelada al desenvolupament històric de la indústria tèxtil, així com la seva proximitat relativa a Barcelona i la bona estructura de comunicacions que té van tenir, sens dubte, un efecte crida per a les primeres onades migratòries de població magribina que, durant els anys setanta del segle xx, es van instal·lar a la ciutat. Aquestes primeres onades, però, van tenir caràcter puntual i no és fins als primers anys del segle xxi que podem parlar d'un veritable *boom* de migració que altera clarament l'estructura demogràfica de la ciutat. De fet, el creixement demogràfic de Terrassa ha estat tan accelerat que ha superat les previsions més optimistes i ha generat una forta pressió des del punt de vista de la planificació pública i de la planificació educativa, en particular.

En els darrers tres anys de la dècada dels dos mil es manifesta per primera vegada una tendència a l'estancament d'aquest creixement demogràfic que ha estat tan fort, intens i continuat durant els anys anteriors. En el cas específic de la població estrangera, cal tenir en compte que l'any 2011 és el primer des de principis de la dècada dels dos mil

Taula 1.**Evolució de la població total i estrangera. Terrassa, 2000-2010**

	Població total	Població estrangera total	% de població estrangera sobre el total
2000	171.794	3.829	2,23
2001	174.756	5.466	3,13
2002	179.300	8.702	4,85
2003	184.829	12.577	6,8
2004	189.212	15.643	8,27
2005	194.947	19.271	9,89
2006	199.817	22.479	11,25
2007	202.136	24.282	12,01
2008	206.245	27.918	13,54
2009	210.941	31.198	14,79
2010	212.724	31.777	14,94

Font: Idescat, a partir de l'explotació estadística dels padrons.

en què s'enregistra un creixement negatiu, la qual cosa indica un canvi de tendència significativa que, sens dubte, fa disminuir l'enorme pressió que ha patit la ciutat en els darrers anys des del punt de vista de l'oferta de serveis.

Pel que fa a les característiques de la població immigrada de Terrassa, cal dir que prové majoritàriament del nord d'Àfrica i del Magrib i, en particular, del Marroc. El 2011, els marroquins representen el 6,5% de la població total de Terrassa, i el 44,83% de tots els estrangers presents a la ciutat. És més, aquesta nacionalitat és una de les poques que ha continuat creixent els darrers anys, tot i que —com s'ha assenyalat anteriorment— s'ha estancat el creixement relatiu anual de la població estrangera. De fet, les dues nacionalitats que segueixen la marroquina quant a presència a la ciutat se situen molt lluny seu, tant pel que fa al nombre sobre el conjunt de la població com al nombre respecte al conjunt de població estrangera. D'una banda, trobem els equatorians, que són, el 2011, el 25% del total de la població de Terrassa i el 8,5% de la població estrangera, i de l'altra, els senegalesos, que en són el 0,75% i el 5,10% respectivament (Ajuntament de Terrassa, 2011a).

Finalment, cal esmentar la distribució territorial de la població estrangera, ja que si bé és present a pràcticament tots els districtes i barris de la ciutat,² manifesta una forta tendència a concentrar-se al Districte II. En els darrers anys, el Districte II ha concentrat aproximadament el 30% de tota la immigració de la ciutat. És més, alguns dels barris d'aquest districte són els que tenen els percentatges més alts de població estrangera de tota la ciutat: el barri Montserrat concentra un 47,23% de la població estrangera, i Ca n'Anglada en concentra un 39,32% (Ajuntament de Terrassa, 2011a).³ Aquestes dades, sens dubte, són indicis de segregació territorial amb conseqüències previsible sobre la segregació escolar.

Taula 2.

Població estrangera per districtes. Terrassa, 2010

	Població total	Població estrangera total	% de població estrangera sobre el total
Districte I	34.214	3.643	10,65
Districte II	21.006	6.964	33,15
Districte III	32.975	5.330	16,16
Districte IV	38.683	5.140	13,29
Districte V	44.904	4.459	9,93
Districte VI	40.942	6.241	15,24
Total	212.724	31.777	14,94

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Informe de població de Terrassa 2011* (Ajuntament de Terrassa, 2011a).

Centrem-nos ara en la població en edat escolar. Cal dir que ha seguit la mateixa tendència que el conjunt de la població, i s'ha incrementat de forma progressiva des del principi del 2000. Així, des del principi de la dècada fins a l'actualitat el nombre d'alumnes de la ciutat ha crescut en més de 8.000; el 2011 era en total de 36.638 alumnes. Actualment, doncs, el percentatge d'alumnes de Terrassa —tenint en compte tots els nivells educatius— és del 17,30% del total de la població, fet que la situa per sobre de la mitjana de

2. Terrassa s'organitza a partir dels sis districtes següents: Districte I Centre; Districte II Llevant; Districte III Sud; Districte IV Ponent; Districte V Nord-Oest; Districte VI Nord-Est.

3. Altres barris amb forta presència de població estrangera fora del Districte II són: Can Palet II al Districte III, amb un 40,96 % sobre el total del barri; Ègara, al Districte VI (27,84 %), i La Maurina, al Districte IV (23,3 %).

Catalunya (amb un 16,87%) (Ajuntament de Terrassa i Patronat Municipal d'Educació, 2010). És més, l'increment anual de l'alumnat de Terrassa se situa —en tots els anys de referència— per sobre de l'increment registrat per al conjunt del territori català, la qual cosa té conseqüències clares per a la planificació i la provisió del servei educatiu i per a les previsions de creixement del mapa escolar.

Taula 3.

Percentatge d'increment anual de l'alumnat. Catalunya i Terrassa, 2008-2009 a 2010-2011

	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	3,1	1,9	2,4
Terrassa	4,8	2,7	3,1

Font: Dades de l'inici del curs 2010-2011. Comparativa Catalunya-Terrassa (Ajuntament de Terrassa i Patronat Municipal d'Educació, 2010).

Així mateix, cal tenir en compte que una part de l'alumnat immigrant arriba a Terrassa una vegada iniciat el curs i, per tant, augmenta de forma significativa la matrícula viva que hi ha a la ciutat. Si bé el municipi de Terrassa té una concepció molt àmplia de la matrícula viva, que no es redueix només a l'alumnat immigrant, cal dir que aquest alumnat n'ha estat el sector majoritari durant anys.

Matrícula viva: el concepte de *matrícula viva* fa referència als alumnes que arriben a les escoles i als instituts un cop ja ha començat el curs. Estrictament, el concepte fa referència a tot tipus d'alumnat, però generalment es tendeix a assimilar-hi de forma mecànica l'alumnat immigrant. L'Ajuntament de Terrassa porta a terme una molt bona pràctica en aquest camp, ja que engloba i distingeix dins la categoria de matrícula viva quatre grups d'estudiants: 1) l'alumnat estranger que s'escolaritza un cop començat el curs; 2) l'alumnat que arriba a Terrassa procedent d'altres punts de Catalunya o de l'Estat; 3) els canvis de centre a mig curs d'alumnat que ja estava escolaritzat a la ciutat (per canvis de domicili, per exemple), i 4) les noves escolaritzacions, que engloben tots aquells processos extraordinaris que no han fet la matrícula durant el període estipulat, però que estan empadronats a Terrassa.

Efectivament, durant els primers anys de la dècada dels dos mil, l'alumnat estranger que arribava a la ciutat una vegada iniciat el curs s'havia mantingut altament estable, entorn dels quatre-cents o cinc-cents alumnes per any en el cas de l'educació infantil i primària i dels dos-cents alumnes per any en el cas de l'educació secundària. De fet, és només a partir de l'estancament del creixement migratori dels dos darrers anys que hi ha una disminució significativa del nombre d'alumnes estrangers en relació amb el total d'alumnes de matrícula viva. Òbviament, de la gestió i distribució de la matrícula viva se'n desprendran conseqüències centrals des del punt de vista de l'equitat educativa i la segregació escolar.

Per concloure aquest apartat, descriurem les característiques principals de la xarxa escolar de Terrassa. La xarxa escolar actual està formada per un total de cinquanta-vuit centres públics, vint-i-nou centres concertats i vint-i-sis centres privats. Entre els centres públics trobem catorze escoles bressol (tres del Departament d'Educació i onze de l'Ajuntament de Terrassa); trenta-dos centres d'educació infantil i primària; deu centres públics d'educació secundària, i dos centres exclusius d'educació especial (de l'Ajuntament de Terrassa). Entre els centres concertats trobem set centres d'educació infantil i primària, quinze centres d'educació infantil, primària i secundària; cinc centres exclusius d'educació secundària, i dos centres exclusius d'educació especial. Finalment, els vint-i-sis centres privats corresponen tots a escoles bressol.

Aquesta xarxa s'ha anat transformant per tal de donar resposta a les pressions demogràfiques derivades del fort creixement poblacional. Així, els darrers anys no només s'han creat escoles noves sinó que també ha augmentat el nombre de línies en alguns centres o s'han dut a terme processos generalitzats d'ampliació de ràtios.⁴ Cal destacar, a més, que l'Ajuntament ha planificat i cogestionat el mapa escolar a partir d'una aposta explícita per l'escola pública. Si els primers anys de la dècada dels dos mil l'escolarització de l'alumnat es distribuïa si fa no fa en el 40% a l'escola pública i el 60% a la concertada, actualment ens trobem en una situació d'equilibri entre les dues xarxes que és fruit de la política educativa municipal desplegada els darrers anys. De fet, des del curs 2002-2003 fins a l'actualitat el nombre de centres públics de la ciutat ha augmentat de forma progressiva i

4. Atesa la pressió demogràfica que hi ha a la ciutat, els processos de preinscripció de Terrassa, ja d'ofici, incrementen la ràtio de tots els centres a vint-i-sis alumnes per aula. Només en comptades excepcions s'aconsegueix mantenir la ràtio més baixa (tot i que, evidentment, les decisions sobre l'increment de ràtios cal validar-les anualment).

gradual (passant d'un total de quaranta-quatre a l'inici del període als cinquanta-vuit que hi ha a dia d'avui),⁵ mentre que el nombre de centres concertats s'ha mantingut invariable amb vint-i-nou centres (Ajuntament de Terrassa i Patronat Municipal d'Educació, 2010).

UNA FOTOGRAFIA DE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A TERRASSA

Seguint la definició que fa l'informe extraordinari del Síndic de Greuges de Catalunya (2008), quan parlem de segregació escolar ens referim a la distribució desigual de diferents grups socials entre els centres educatius d'un mateix territori. El concepte de *segregació escolar*, per tant, no es vincula únicament i exclusiva amb la menor o major presència d'alumnat immigrat, sinó amb diverses variables vinculades amb l'origen social de l'alumnat, com ara el nivell instructiu o el nivell socioeconòmic familiar (Benito i González, 2007). No obstant això, l'estadística oficial no recull dades sobre el perfil socioeconòmic i el capital instructiu de les famílies de l'alumnat, i encara menys sobre la seva distribució entre els diversos centres educatius. És per això que a l'hora de fer una fotografia de la segregació escolar, l'hem de fer al·ludint només al seu vessant migratori.

Tenint en compte aquesta qüestió, la segregació escolar que hi ha a Terrassa es pot il·lustrar amb tres grans indicadors: 1) el nombre d'alumnes immigrants escolaritzats a les escoles públiques i concertades; 2) la concentració d'alumnes immigrants en determinats centres educatius, i 3) l'existència d'escoles amb dèficits importants de demanda.

En primer lloc, i per tal d'entendre el rol de la titularitat en la segregació escolar al municipi, cal veure com es distribueix l'alumnat immigrat entre les escoles públiques i concertades de la ciutat. En aquest sentit, i a partir de les dades de l'Anuari de l'Educació 2008 podem afirmar que l'índex d'equitat de Terrassa en aquest àmbit se situa en una posició intermèdia respecte a la resta de municipis catalans de més de cinquanta mil habitants. És a dir, no es troba entre els municipis amb la desigualtat més gran entre xarxes pel que fa a l'accés de població immigrada (com seria el cas de Cerdanyola del Vallès o del Prat de Llobregat), però tampoc no es troba entre les millors pràctiques destacades i destacables en aquest camp (com és el cas de Figueres, Olot o Vic). De fet,

.....

5. Entre els centres públics de nova creació trobem cinc escoles bressol, set CEIP (Roser Capdevila, Roc Alabern, Can Montllor, Serra de l'Obac, Nova Electra, El Vapor i Sala Badrinas) i dos IES (Món Perdut i Les Aymeríques).

segons les últimes dades disponibles, el sector públic de la ciutat continua escolaritzant el 77,7% de l'alumnat estranger, mentre que el sector concertat només n'escolaritza el 22,3%. Així, si bé el percentatge total d'alumnat estranger que hi ha a la ciutat és del 15,4%, aquest percentatge està sobrerrepresentat a la xarxa pública (amb un 24,9%) i infrarepresentat a la xarxa concertada (amb un 6,6%), fet que il·lustra precisament una distribució poc equitativa, que condueix a la segregació escolar (Ferrer, 2009).⁶

Així mateix, l'alumnat nouvingut que arriba durant el curs i que, per tant, forma part de la matrícula viva es continua assignant de forma majoritària a centres públics. Tal com es veu a la taula següent, més del 90% de l'alumnat nouvingut d'educació infantil i primària que arriba a Terrassa un cop començat el curs s'assigna als centres públics, mentre que aquest percentatge supera el 70% en el cas de l'educació secundària.

Taula 4.

Distribució de l'alumnat nouvingut estranger de matrícula viva. Curs 2009-2010

	Centres públics	Centres concertats	Total
Educació infantil i primària	224 (93%)	16 (7%)	240
Educació secundària	84 (74%)	30 (26%)	114

Font: Elaboració pròpia a partir dels informes del Consell Escolar Municipal (Ajuntament de Terrassa i Patronat Municipal d'Educació, 2011a) i les memòries de les comissions de garanties d'escolarització (OME, 2011a; OME, 2011b).

Aquesta situació posa en evidència la necessitat de reforçar una política de reserva de places que permeti distribuir de forma més equilibrada l'alumnat entre ambdós sectors de titularitat. I, sobretot, indica l'existència de "pràctiques de selecció adversa"⁷ per part d'alguns centres concertats per tal d'evitar l'escolarització d'alumnat immigrant o amb necessitats educatives especials (NEE).

.....

6. En qualsevol cas, és important esmentar que si bé en termes absoluts el percentatge d'escolarització de l'alumnat immigrant en el conjunt de la xarxa concertada continua sent baix, els darrers anys s'han registrat avenços significatius en aquest camp, uns avenços que han estat fruit de la política desenvolupada en pro de l'escolarització equilibrada i dels acords i consensos que progressivament s'han anat forjant entre els diversos agents educatius del municipi.

7. Quan parlem de pràctiques de selecció adversa ens referim, per exemple, a mecanismes de selecció informal via entrevistes o a mecanismes de selecció econòmica a través de quotes encobertes.

En segon lloc, cal identificar l'existència de determinats centres en què hi ha concentracions especialment significatives d'alumnat immigrant, independentment de la seva titularitat. La titularitat de centres és una variable que contribueix a explicar la segregació escolar, però no és ni de bon tros l'única variable que cal tenir en compte per entendre la complexitat del fenomen. És més, tal com indiquen diversos estudis recents (Benito i González, 2007; Síndic de Greuges de Catalunya, 2008), la segregació intraxarxa tendeix sovint a ser més gran que la segregació interxarxa, la qual cosa indica l'existència de desigualtats entre centres de la mateixa titularitat pel que fa a l'escolarització de l'alumnat. A continuació, doncs, exposarem els casos d'alguns centres que serveixen d'exemple per mostrar la diversitat de causes que s'amaguen sota les situacions de concentració d'alumnat immigrant. El fet que apareguin aquests centres i no altres s'ha d'entendre únicament a mode il·lustratiu i, per tant, no significa que no hi hagi altres centres a la ciutat que estiguin en situacions idèntiques o similars a les que aquí presentem.

D'una banda, i pel que fa a les escoles concertades, podem destacar el cas de l'escola Goya, ja que és una de les que presenta una presència més gran d'alumnat immigrant, sobretot d'origen marroquí. De fet, segons les darreres dades de l'OME,⁸ l'escola té més del 40% d'alumnat marroquí, mentre que l'escola Joaquina Vedruna, també concertada i relativament propera a l'escola Goya, no arriba al 5% d'alumnat d'aquesta nacionalitat.⁹ Sens dubte, el caràcter religiós de la segona té un fort paper explicatiu en aquesta diferència. És més, aquesta situació apunta a la diversitat d'escoles concertades que hi ha a la ciutat i obliga a fer una mirada precisa i acurada que permeti anar més enllà de la lògica de la xarxa escolar o la titularitat. En aquest sentit, les escoles concertades de la ciutat es poden agrupar en tres grans grups: d'una banda, les escoles concertades "tradicionals" amb molt prestigi, que són les que històricament s'han ubicat al centre de la ciutat i la majoria de les quals són religioses (com ara les Escoles Pies o les Vedrunes); d'altra banda, un sector que prové de la iniciativa privada i que majoritàriament se situa als barris perifèrics (com és el cas de l'escola Goya), i finalment un tercer sector amb una forta vocació catalanista, laica i sovint de caràcter progressista que també se situa al centre de la ciutat (com ara les escoles Tecnos, Petit Estel o Cultura Pràctica).

.....

8. Oficina Municipal d'Escolarització (2011c).

9. En tot cas, cal tenir en compte que —segons les mateixes dades— el percentatge d'alumnat marroquí escolaritzat a l'escola Joaquina Vedruna s'incrementa substancialment a l'etapa d'educació secundària.

D'altra banda, i pel que fa a la concentració d'alumnat immigrant a les escoles públiques, cal diferenciar entre aquells casos que s'expliquen fonamentalment per situacions de segregació urbana i aquells en què les qüestions residencials no aconsegueixen donar compte, per si soles, de la situació de segregació escolar. Pel que fa al primer cas, destaquen per exemple les escoles Agustí Bartra, Antoni Ubach i Montserrat,¹⁰ situades a Ca n'Anglada —les dues primeres— i al barri de Montserrat —la tercera—, dos barris que —com s'ha indicat a l'inici d'aquest capítol— concentren els percentatges més elevats de població immigrada de la ciutat. En una situació similar trobem l'escola Marià Galí, situada al barri de Can Boada i que, juntament amb l'institut Nicolau Copèrnic i l'escola bressol Espígol, queden “separades” de la resta de la ciutat tant per les vies del tren com per la riera. Així, la situació relativament aïllada del barri i l'arribada progressiva de famílies immigrades expliquen la concentració elevada d'alumnat marroquí que presenta el Marià Galí, el 30% del total de l'alumnat, segons les darreres dades de l'OME.

Pel que fa al segon cas, és especialment significatiu mostrar l'existència de diferències entre escoles públiques que, tot i estar a la vora les unes de les altres, escolaritzen un percentatge molt diferent d'alumnat estranger, fet que indica clarament que la segregació escolar no és només reflex de la segregació urbana. Aquest és el cas, per exemple, de l'escola Font de l'Alba, que tot i ser a prop de dues altres escoles públiques —Enxaneta i Pere Viver—, és l'única de les tres que presenta una concentració elevada d'alumnat immigrant. Segons dades de l'OME, l'escola Font de l'Alba escolaritza el curs 2011-2012 un 30% d'alumnat marroquí, mentre que la Pere Viver només n'escolaritza un 3% i l'Enxaneta un 1%. Així doncs, les dinàmiques d’“autoconcentració” i “replegament” de la població —tant autòctona com immigrada— tenen un fort poder explicatiu per entendre aquesta situació. És a dir, escoles que tot i situar-se a la vora acaben sent identificades per la població com les “escoles dels seus” —o dit d'una altra manera, “les escoles dels autòctons” *versus* “les escoles dels marroquins”— i, per tant, reben un tipus de demanda molt diferent.

En tercer lloc, cal tenir en compte l'existència d'escoles que presenten dèficits de demanda importants, la qual cosa és, sens dubte, un indicador clau de la seva situació de segregació. En tot cas, si bé és cert que dèficit de demanda i segregació escolar són dues variables estretament lligades, sovint existeixen certs tòpics sobre els factors que lliguen

.....
10. Segons dades de l'OME (2011c), el curs 2011-2012 l'escolarització d'alumnat marroquí a les escoles Agustí Bartra, Antoni Ubach i Montserrat és del 32%, el 37% i el 55% respectivament.

aquestes dues variables però que no són del tot certs. El més estès d'aquests tòpics és el que pressuposa que major presència d'alumnat immigrant a les escoles significa, immediatament i de forma gairebé mecànica, la caiguda de la seva demanda escolar. Les dades disponibles per al cas de Terrassa, però, ens permeten posar de manifest que no hi ha relació directa entre més presència de població immigrada i més dèficit en la demanda escolar. Així, si bé en alguns centres de la ciutat sí que coincideixen ambdues variables (per exemple, tant l'escola Font de l'Alba com l'IES Blanxart presenten una concentració elevada de població immigrada i un gran dèficit de demanda escolar¹¹), en altres la presència elevada d'alumnat estranger no suposa ni de bon tros una caiguda de la demanda escolar, ans al contrari. A mode d'exemple, trobem el cas de l'escola Montserrat que, tot i que concentra un percentatge molt significatiu d'alumnat estranger, té més demanda de places que oferta disponible.

Així mateix, les dades disponibles ens indiquen que la zona de referència de l'escola no és l'única variable per explicar la demanda escolar. En alguns casos certament la ubicació relativament "perifèrica" dels centres i l'existència d'un cert estigma vinculat a l'àrea territorial es projecta en la demanda escolar. Aquest és, per exemple, el cas de l'IES Blanxart, situat al límit entre el barri d'Ègara i Ca n'Anglada, zones que s'han convertit en l'epicentre de la immigració terrassenca. I també el cas de l'escola Salvador Vinyals, que històricament ha escolaritzat gran part de la població gitana de la zona. En altres casos, però, la inversió educativa en determinades "àrees perifèriques" de la ciutat aconsegueix generar una demanda escolar important. És el cas, per exemple, del CEIP Roser Capdevila, situat al barri de Torre Sana del Districte II i relativament a prop de l'escola Salvador Vinyals. El Roser Capdevila és un centre nou, creat el curs 2006-2007 i que funciona a través de projectes molt innovadors, fet que explica que el curs 2010-2011 tingués un excés de demanda de trenta-cinc places (n'oferia cinquanta i se'n van demanar vuitanta-cinc). Aquest exemple indica també la importància que tenen les inversions educatives (sigui en forma d'escoles noves o de reforç d'escoles ja existents) a les zones més perifèriques de la ciutat.¹²

.....

11. Segons dades del Consell Escolar Municipal de l'any 2010 i 2011 (Ajuntament de Terrassa i Patronat Municipal d'Educació, 2011a) l'escola Font de l'Alba es va quedar amb seixanta places vacants de les setanta-cinc que oferia en el moment de la preinscripció, mentre que l'IES Blanxart se'n va quedar amb cinquanta-cinc de les noranta disponibles.

12. Es pot veure la situació de cada centre en relació amb l'oferta i demanda de places als informes anuals del Consell Escolar Municipal (www.terrassa.cat/educacio).

En definitiva, la fotografia de la segregació escolar terrassenca ens permet posar de manifest dos elements clau:

1. *La titularitat de centre* és una variable necessària però no suficient per entendre la segregació escolar que hi ha al municipi. Tot i que la xarxa pública en conjunt escolaritza molta més població immigrada que la concertada, també trobem escoles públiques que gairebé no escolaritzen cap alumne i escoles concertades en una situació contrària. Cal, doncs, reconèixer el paper de la titularitat en la segregació escolar, però ser capaços de reconèixer les diferències i desigualtats que es donen dins les mateixes xarxes educatives.
2. *La segregació urbana* és una de les causes de la segregació escolar, però no és l'única possible. És més, sovint la segregació escolar és superior a la segregació urbana, tal com posa clarament de manifest el cas de l'IES Blanxart: si bé el percentatge de població immigrada del barri és del 39%, l'institut en concentra més del 50%. Els barris més segregats, doncs, repercuteixen tant en la concentració escolar com en la demanda educativa, però per si sols no ens donen l'explicació completa de la segregació escolar. Un exemple clar és el de l'escola Roser Capdevila que, tot i estar situat en un barri relativament segregat, aconsegueix atreure població de diferents punts de la ciutat i crear una composició escolar heterogènia.

POLÍTICA EDUCATIVA MUNICIPAL I SEGREGACIÓ ESCOLAR: L'ESTRATÈGIA DE L'AJUNTAMENT DE TERRASSA

L'estratègia política de l'Ajuntament de Terrassa per lluitar contra la segregació escolar s'ha portat a terme sobre la base d'una triple estratègia que ha combinat les polítiques de proximitat i acompanyament de la població a través de l'Oficina Municipal d'Escolarització (OME), els canvis en la zonificació escolar i les mesures de planificació educativa. Vegem-ne les característiques principals.

L'OME: vetllant per una política educativa de proximitat

Terrassa va ser un dels primers municipis de Catalunya a establir una Oficina Municipal d'Educació, seguint el decret de l'any 2004 que en regulava la creació. Com és sabut,

les OME tenen tres grans objectius: 1) vetllar pel compliment de la legalitat en el procés d'admissió de l'alumnat, 2) orientar i informar les famílies sobre l'oferta educativa i 3) vetllar per una distribució equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives especials. Per portar a terme aquests objectius, l'OME de Terrassa ha funcionat des del seu inici amb un equip que, de mitjana, ha inclòs sis persones: dos tècnics d'educació, un administratiu, un conserge i dos o tres mediadors de l'àrea d'educació. Així mateix, des de la seva creació ha complementat els recursos econòmics assignats pel Departament amb recursos municipals propis. De fet, l'OME de Terrassa s'ha caracteritzat per tenir un rol molt proactiu¹³ i per funcionar com una peça més del Patronat Municipal d'Educació (PAME); alhora, està estretament lligada al Consell Escolar Municipal (CEM), que actua com a òrgan de participació. Així mateix, l'OME ha treballat de forma molt coordinada amb altres àrees de l'Ajuntament, com ara Serveis Socials o Immigració.

La importància que s'ha donat a l'OME des de l'Ajuntament de Terrassa respon a una voluntat explícita de reforçar la política educativa municipal com a via no només per lluitar contra la segregació escolar sinó sobretot per consolidar un servei educatiu de qualitat per al conjunt de la població. Amb aquesta vocació l'OME s'encarrega d'orientar els processos de preinscripció de la ciutat, de gestionar la matrícula viva i de fer un assessorament constant a centres i famílies que garanteixi l'escolarització de tot l'alumnat amb plenes garanties.

ASSESSORAMENT I INFORMACIÓ SOBRE ELS PROCESSOS DE PREINSCRIPCIÓ

L'OME desenvolupa un rol molt actiu d'assessorament i informació sobre les característiques dels processos de preinscripció i els centres educatius de la ciutat. Així, si bé és cert que una part considerable de la població encara té tendència a anar als mateixos centres educatius per fer la preinscripció, el nombre de consultes i atencions al públic que ha fet l'OME ha crescut de forma molt substancial els darrers anys.¹⁴

Per portar a terme aquesta tasca, l'OME publica —tant a la seva pàgina web com a través de fullets informatius que es distribueixen entre la població— informació molt

13. A tall d'exemple, l'OME de Terrassa es caracteritza per estar oberta de forma permanent durant tot l'any, a diferència d'altres oficines municipals d'escolarització que obren només en períodes concrets.

14. Així, si durant el curs 2006-2007 va rebre 2.892 consultes, durant el curs 2009-2010 n'ha rebut 9.149 (Ajuntament de Terrassa i Patronat Municipal d'Educació, 2011b).

detallada sobre els processos de preinscripció i matrícula, els criteris de prioritat i les àrees de proximitat dels centres educatius. Paral·lelament, disposa d'una informació molt detallada i actualitzada de tots els centres educatius de la ciutat, tant públics com concertats, fet que representa un dels seus clars valors afegits. Destaca la informació que ofereix sobre les quotes de les escoles concertades de la ciutat, tant pel que fa a la legalitat d'aquestes quotes en termes generals, com pel que fa a la realitat a cada centre concertat. Aquesta informació, sens dubte, és fonamental per contribuir a lluitar contra les “pràctiques de selecció adversa” que poden desenvolupar alguns centres concertats.

Finalment, cal tenir en compte que, juntament amb els Serveis Socials, l'OME fa la detecció i el seguiment dels casos que *a priori* poden trobar-se en una situació de més risc, com ara el cas dels alumnes nouvinguts acabats d'arribar. En aquest procés, porta a terme trobades amb diversos col·lectius de població immigrada per tal d'assessorar-los i orientar-los en els processos de preinscripció.

RESERVA DE PLACES I GESTIÓ DE LA MATRÍCULA VIVA

La reserva de places de necessitats educatives especials i la gestió de la matrícula viva de la ciutat es gestiona a través de la Comissió de Garanties d'Admissió, on estan representants l'Ajuntament, el Departament d'Ensenyament i els centres públics i concertats de la ciutat, entre altres.

Comissió de Garanties d'Admissió: seguint el Decret 252/2004 Terrassa disposa de dues comissions de garanties d'admissió, com a parts integrants de l'OME, una per a educació infantil i primària, i una per a educació secundària. Les comissions de garanties estan formades per representats de centres públics i concertats, els tècnics de l'OME, l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP), un representant dels pares i mares (per a la comissió d'infantil i primària) i l'inspector o la inspectora d'Educació, que ostenta la presidència de la Comissió. Tots els membres de la Comissió són nomenats pel director o la directora de Serveis Territorials. La funció de les comissions és tramitar totes aquelles sol·licituds de matriculació que arriben fora de termini i que, per tant, formen part de la matrícula viva, i distribuir-les entre els diferents centres educatius de la ciutat.

La tasca de l'OME en aquesta àrea ha estat crucial per gestionar les més de tres mil noves incorporacions al sistema educatiu obligatori que s'han produït a la ciutat des del curs 2007-2008. Així mateix, ha aconseguit forjar un acord *de facto* entre tots els centres educatius de la ciutat, públics i concertats, per no acceptar cap alumne de matrícula viva directament als centres i adreçar-los tots a l'OME, que, a través de la Comissió de Garanties, s'encarregarà de fer-ne la distribució. Aquest acord, sens dubte, és una victòria que amplia les garanties de la distribució equitativa de l'alumnat. De fet, des de la creació de l'OME, el percentatge d'alumnat immigrant escolaritzat a les escoles concertades de la ciutat gairebé s'ha doblat, la qual cosa és un èxit important. Ara bé, és un èxit que no deixa de ser relatiu.

És a dir, si bé en termes absoluts s'ha incrementat el percentatge d'alumnat immigrant escolaritzat a les escoles concertades, en termes relatius continua sent un percentatge molt baix que, a més, se situa encara molt lluny del percentatge que presenta el sector públic (vegeu les dades de l'apartat anterior).¹⁵ De fet, ja hem assenyalat anteriorment que la major part de l'alumnat immigrant que arriba a la ciutat durant el curs es continua assignant de forma majoritària als centres públics, la qual cosa mostra l'existència d'un fort desequilibri entre ambdues xarxes que encara no s'ha aconseguit compensar. Així mateix, la matrícula viva es tendeix a concentrar en els centres que tenen més oferta de places, la qual cosa si bé és "lògica" no contribueix a revertir les dinàmiques de segregació escolar. A tall d'exemple, segons la Comissió de Garanties d'Escolarització d'Educació Secundària, dels noranta-quatre alumnes estrangers nous que van arribar a Terrassa durant el curs 2010-2011 un cop començat el curs, dinou es van acabar assignant a l'IES Blanxart i dotze a l'IES Santa Eulàlia, dos instituts que precisament es caracteritzen pel seu nivell elevat de concentració escolar i pels dèficits consegüents de demanda escolar. Sens dubte, la manca de cobertura de totes les places ofertes per aquests centres ha facilitat que s'hi acabés assignant l'alumnat de matrícula viva. Però aquesta assignació no ajuda a revertir les dinàmiques de concentració excessiva de població immigrada que pateixen aquests dos centres.

Sens dubte, la forta pressió demogràfica que hi ha a Terrassa juga en contra dels processos de reserva de places i redistribució de l'alumnat entre centres. Tal com s'ha

.....

15. Aquesta situació es pot emmarcar dins la tendència general que segueix el conjunt del territori català pel que fa a la caiguda de la segregació escolar, juntament amb l'increment i la consolidació dels processos de concentració escolar i que va demostrar l'informe extraordinari del Síndic de Greuges de Catalunya del 2008.

assenyalat anteriorment, gairebé tots els centres de la ciutat tenen un increment de ràtio de vint-i-sis alumnes per aula, la qual cosa dificulta enormement mantenir la reserva de places per a alumnat NEE. De fet, les propostes que ha fet l'Ajuntament de Terrassa en aquest sentit encara no han rebut el suport majoritari de les famílies ni dels centres, que “no entenen” que no s'omplin les vacants als centres que tenen excés de demanda.

ACOMPANYAMENT I SUPORT A L'ESCOLARITZACIÓ

L'Ajuntament de Terrassa ha portat a terme diferents mesures d'acompanyament i suport a l'escolarització que s'orienten a millorar l'èxit educatiu de l'alumnat. Aquestes mesures han permès desenvolupar diverses actuacions orientades a millorar la vinculació dels centres educatius amb el territori o a millorar les condicions d'escolarització de l'alumnat amb més dificultats (per motius socioeconòmics, lingüístics o culturals) i de les seves famílies. Per tant, tot i que l'objectiu explícit d'aquestes mesures no és lluitar contra la segregació, indirectament hi han tingut un impacte substancial, ja que han permès actuar sobre alguns dels centres de la ciutat que concentren un nombre més gran d'alumnat immigrant.

L'OME, de fet, ha posat a disposició dos mediadors interculturals per tal de treballar amb les famílies magribines arribades a la ciutat i facilitar l'escolarització dels seus fills amb plenes garanties. Així, alguns dels centres educatius que han registrat més intervencions dels mediadors interculturals han estat precisament alguns dels que concentren percentatges més grans d'alumnat immigrant, com el Montserrat, el President Salvans o l'Agustí Bartra (Ajuntament de Terrassa i Patronat Municipal d'Educació, 2011a).¹⁶

Així mateix, cal tenir en compte que des del 2004 Terrassa disposa d'un Pla Educatiu d'Entorn (PEE) que, actualment, ja comprèn la meitat de la ciutat (districtes 2, 3 i 6). L'objectiu genèric del PEE és millorar la relació i implicació de les escoles amb l'entorn, així com la implicació i la participació del territori i les seves entitats en l'educació dels infants i joves, tot adreçat a millorar l'èxit de tota la població escolar. Així, gràcies al Pla s'han pogut portar a terme nombroses mesures de suport a famílies, alumnat i centres (tallers de llengua i acolliment per a famílies nouvingudes, ajuts per a activitats

.....
16. Segons dades internes de l'OME (2011c), el curs 2010-2011 aquests tres centres escolaritzen un 55%, un 37% i un 32% d'alumnat marroquí respectivament.

complementàries, accions de coordinació entre centres, etc.) que, novament, han fet possible millorar les condicions d'escolarització d'alguns dels centres de la ciutat que concentren més dificultats. La retallada del pressupost que està patint ara el Pla Educatiu d'Entorn genera dubtes seriosos sobre la continuïtat d'un programa que ha estat crucial per vertebrar i cohesionar la comunitat educativa de Terrassa.

La nova zonificació escolar: cercant l'heterogeneïtat

Històricament, Terrassa ha funcionat amb un model de zonificació escolar en què cada centre tenia la seva pròpia zona o barri de referència i en què, a més, la xarxa pública i la xarxa concertada no compartien zonificació i, per tant, funcionaven de forma independent. Així mateix, Terrassa s'ha caracteritzat per una presència d'escoles públiques i concertades molt desigual a les diferents àrees de la ciutat, amb la qual cosa les escoles concertades han tingut una gran hegemonia històrica al centre de la ciutat, mentre que les escoles públiques han estat absolutament minoritàries en aquesta àrea. Aquesta situació no només provocava un gran desequilibri en les places ofertes per les dues xarxes educatives als diferents barris, sinó que alhora generava una forta desigualtat tant entre les mateixes famílies com entre els centres educatius, desigualtat que, en última instància, convertia de forma automàtica la segregació urbana de la ciutat en una forta segregació escolar.

D'una banda, l'oferta educativa disponible per a les famílies era molt desigual en funció del barri de residència, tant pel que fa al nombre de centres de què disposaven a la seva zona com a la qualitat d'aquests centres. D'altra banda, això dificultava enormement els fluxos de població entre diferents centres o barris, la qual cosa propiciava que algunes escoles concentrassin les problemàtiques socioeconòmiques més grans de la ciutat, mentre que altres en quedaven clarament al marge. Aquest context, alhora, generava una forta competència entre els mateixos centres educatius, que "lluitaven" per mantenir les adscripcions escola-barri i no perdre el seu públic de referència. Paral·lelament, era un model que, sens dubte, incentivava els fraus en el padró, ja que les famílies eren plenament conscients que en funció del lloc de residència tindrien oportunitats educatives clarament desiguals.

Davant d'aquesta situació, l'Ajuntament de Terrassa va aprofitar les novetats que va introduir la nova Llei orgànica d'educació (LOE) i el curs 2007-2008 va canviar el model

de zonificació escolar de la ciutat, model que va generar dos grans canvis respecte al model anterior: d'una banda, escola pública i escola concertada passen a formar part de la mateixa zonificació i, per tant, es regeixen pels mateixos criteris i barems d'accés; d'altra banda, la ciutat passa a ser dividida en quatre grans zones educatives que, partint del centre, divideixen la ciutat en forma radial i trenquen amb la vella dinàmica d'adscripció "una escola - un barri".

El nou model de zonificació, de fet, es basa en un criteri fonamental: assegurar l'heterogeneïtat social dins les zones, de manera que es pugui estimular l'heterogeneïtat social dins les escoles. Tenim en compte aquest criteri, no hi ha cap zona educativa que es correspongui estrictament amb la divisió dels districtes de la ciutat i, a més, es garanteix que la zona del centre quedi dividida entre les quatre àrees d'influència dels centres educatius. Vegeu el mapa de les àrees d'influència (mapa 1).

Amb la nova zonificació, per tant, augmenta de forma molt significativa el nombre mitjà de centres als quals pot accedir una família amb màxima puntuació per proximitat, amb la qual cosa s'amplia el seu marge real d'elecció. És a dir, si amb el vell model les famílies podien accedir a un centre o dos de mitjana —aquells que estaven situats estrictament als seus barris de residència—, amb la nova zonificació cada família disposa d'aproximadament set o vuit centres per als quals té la màxima puntuació. És més, atesa la situació històrica entre els centres públics i concertats de la ciutat, fer una zonificació d'aquestes característiques era l'única manera d'equiparar les condicions d'ambdues xarxes educatives i propiciar una major demanda cap a les escoles públiques de la ciutat.

Així mateix, cal tenir en compte que el nou model estableix "àrees d'excepció" a les àrees frontereres, per tal que l'amplitud de les zones no comprometi el principi de proximitat. És a dir, cada zona disposa d'algunes àrees d'excepció en què les famílies que hi viuen no només tenen màxima prioritat per accedir a les escoles de la seva zona de referència sinó també a alguns centres que els queden molt a prop tot i que pertanyin oficialment a una altra zona.¹⁷ Aquest criteri ha estat un encert de l'Ajuntament per tal d'aconseguir el màxim suport possible entre les famílies i els centres pel que fa al nou model de zonificació. A continuació pot veure's un exemple gràfic del funcionament de les zones d'excepció (mapa 2).

17. En tot cas, cal tenir present que les àrees d'excepció es revisen anualment i que, en alguns casos, són susceptibles d'anar desapareixent.

Mapa 2.

Exemple de zones d'excepció dins les àrees d'influència de Terrassa

Font: Fullet informatiu del procés de preinscripció i matriculació. Curs 2011-2012 (Ajuntament de Terrassa, 2011b).

Aquest mapa correspon a la zona d'escolarització 1 de Terrassa, que inclou dues àrees d'excepció: l'Àrea 1A i l'Àrea 1B. És a dir, els domicilis de l'àrea 1A no només tenen màxima puntuació per accedir als centres de la Zona 1 sinó també a dos centres que pertanyen a la Zona 2 però que per la seva ubicació els queden molt a prop —el Cultura Pràctica i l'Avet—; així mateix, els domicilis de l'Àrea 1B tenen màxima puntuació a tots els centres de la seva zona, però també a l'escola El Vapor que, tot i que pertany a la Zona 2, els queda molt a prop. L'OME de Terrassa publica cada curs un fullet informatiu detallat sobre el procés de preinscripció i matriculació en què es pot trobar tota la informació sobre les zones d'influència i les seves àrees d'excepció (vegeu: www.terrassa.cat/educacio).

Beneficis principals del nou model de zonificació escolar de Terrassa

- Amplia les possibilitats d'elecció de centre per a les famílies i genera més equilibri en l'oferta de centres públics i concertats a cada zona.
- Estableix una distribució única per a centres públics i concertats, cosa que comporta superar les tres divisions anteriors (primària pública, secundària pública i concertada).
- Combina l'amplitud de les zones amb criteris de flexibilitat, de manera que es puguin conjugar els principis d'heterogeneïtat social i proximitat.

Planificació educativa i planificació urbanística: una aliança estratègica

L'estructura urbana de Terrassa s'ha caracteritzat històricament per una marcada diferenciació entre el centre de la ciutat —que correspon al Districte I— i un gresol de barris relativament aïllats que pràcticament no tenien contacte amb el centre. Així mateix, cal tenir en compte que Terrassa té una estructura urbana relativament complexa, marcada per les divisions que estableixen tant les vies del tren com la riera. Aquesta estructura urbana, per tant, servia com a argument per a l'antic model de zonificació, ja que permetia establir, mantenir i reforçar unes divisions entre escoles i barris que no només eren fruit d'una distribució de privilegis altament diferent i desigual sinó que, per a la majoria, eren inqüestionables i inalterables.

Per fer front a aquesta situació, l'Ajuntament de Terrassa ha fet un ús combinat de la planificació urbanística i de la planificació escolar, que ha permès posar en evidència i combatre la inèrcia de les “velles adscripcions” entre barris i centres educatius. Així mateix, ha permès reforçar l'oferta de centres públics a les àrees que presentaven dèficits més grans i fer accions de millora educativa en algunes de les àrees més perifèriques de la ciutat. Vegem-ho.

D'una banda, i pel que fa a la planificació urbanística, cal tenir en compte que Terrassa ha estat una de les primeres ciutats de Catalunya que ha dissenyat un Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM) d'acord amb la normativa actual. El POUM ha apostat per crear una estructura urbana compacta, que garantís la connexió entre tots els barris de

la ciutat i hi permetés la mobilitat. A conseqüència d'aquesta aposta, actualment els barris més perifèrics de la ciutat estan molt més entrelligats amb la resta de la ciutat, tant per la trama urbana com a través del transport públic. Així mateix, la ciutat ha impulsat dos plans de barris¹⁸ que han permès desenvolupar moltes actuacions urbanístiques i socioeconòmiques en algunes de les zones de la ciutat amb més necessitat. L'actuació paral·lela dels plans urbanístics i dels plans de barris no només ha permès trencar la vella dinàmica de fragmentació dels barris de la ciutat, sinó que ha representat també un esforç per oferir una provisió adequada de serveis i per dignificar les condicions de vida de totes les zones de la ciutat. Així, en la mesura que la ciutat s'ha fet compacta, la trama urbana ha arribat a tot arreu i s'han garantit unes bones comunicacions entre tots els barris, la vella idea dels barris com a realitats aïllades ha quedat obsoleta i, consegüentment, s'han començat a qüestionar algunes de les divisions que s'havien fet entre determinats barris i determinats centres educatius. Sens dubte, aquestes polítiques han servit de base per al nou mapa escolar de la ciutat i han suposat un suport clau per lluitar contra la segregació escolar.

D'altra banda, i pel que fa a la planificació educativa, l'Ajuntament de Terrassa ha fet una aposta per equilibrar i millorar l'oferta educativa de tots els barris de la ciutat, i per trencar, així, la vella hegemonia del centre tant pel que fa al nombre de centres existents com a la seva titularitat i qualitat. En aquest procés ha estat fonamental el rol del POUM, ja que ha permès fer reserves de sòl en determinats llocs estratègics de la ciutat que no disposaven de prou equipaments socioeducatius i reconvertir determinades reserves de sòl per a equipaments estrictament educatius. La construcció dels nous centres, de fet, s'ha basat en dos grans objectius que han estat clau per revertir determinades dinàmiques de segregació escolar que hi havia a la ciutat. D'una banda, hi ha hagut una pretensió explícita d'ampliar l'oferta d'escolarització pública i sobretot d'equilibrar l'oferta d'escoles públiques i concertades a les diferents zones. Amb aquest objectiu, per tant, s'ha volgut reduir l'efecte de la titularitat del centre en les dinàmiques de segregació. Així, per exemple, les escoles El Vapor i Sala Badrinas s'han construït a la zona centre de la ciutat, per tal d'incrementar l'oferta de places públiques històricament deficitària en aquesta àrea. D'altra banda, s'ha fet una aposta explícita per construir centres nous en alguns dels barris més perifèrics de la ciutat, per intentar combatre els efectes de la

.....
18. Es tracta del Pla de Barris del Districte II i del Pla de Barris de La Maurina, al Districte IV. Vegeu tota la informació a: www.terrassa.cat/pladebarris/.

segregació urbana sobre la segregació escolar. Entre aquests centres destaquen, per l'exemple, l'escola Roser Capdevila i l'escola Roc Alabern, situades al barri de Torre Sana del Districte II i al barri de La Maurina, respectivament.

Paral·lelament a la construcció de centres nous, s'ha fet una política de millora de les infraestructures dels centres existents, per tal d'estimular la demanda de les famílies. Evidentment, les instal·lacions per si soles no generen una demanda educativa més gran, però sens dubte unes bones instal·lacions tenen un rol important d'atracció de les famílies. I aquesta ha estat la filosofia que ha guiat l'Ajuntament. De fet, algunes d'aquestes actuacions de millora s'han fet explícitament en centres que presentaven cert risc de segregació escolar, com és el cas de l'escola Agustí Bartra, situada al barri de Ca n'Anglada i pertanyent a la Zona 3 d'escolarització.¹⁹

EL PROCÉS DE LES REFORMES: MARC PARTICIPATIU, ALIANCES, ESTRATÈGIES I RESISTÈNCIES

Les lògiques de l'acció participativa

Per tal d'endegar el nou mapa escolar de Terrassa, l'Ajuntament va posar en marxa un procés participatiu del qual van formar part tots els agents clau de la comunitat educativa municipal (Ajuntament, representants de l'escola pública i concertada i sindicats de mestres representatius), agrupats al voltant de la Comissió per al Mapa Escolar. Així mateix, es van crear dues comissions paral·leles, una dels representants d'escoles públiques i l'altra dels representants de les escoles concertades, per anar discutint els seus posicionaments davant les propostes que s'anaven generant a la comissió conjunta.

L'objectiu de l'Ajuntament a l'hora d'iniciar aquest procés era buscar el màxim consens possible per aplicar una reforma que de bon començament se sabia que generaria moltes reticències i que ni de bon tros no seria del grat de tothom. I evidentment, l'inici del procés va generar una gran oposició d'aquells centres que havien estat els “grans

19. Les altres escoles on s'han portat a terme ampliacions i/o reformes integrals són les següents: escola Abat Macet (Zona 2), escola Sant Llorenç (Zona 3), escola França (Zona 1), escola Bisbat d'Ègara (Zona 1), escola Joan Marquès Casals (Zona 3) i escola Enxaneta (Zona 2).

beneficiaris” del model anterior: centres —públics o concertats— que no només gaudien d’una reputació elevada a la ciutat sinó que sobretot tenien capacitat de seleccionar el seu alumnat —per via directa o indirecta— i evitar l’entrada tant d’alumnat immigrant com d’aquells alumnes provinents de contextos socioeconòmics més desfavorits.

En aquest context, el procés participatiu endegat per la Regidoria d’Educació va establir de manera molt clara quines eren les regles del joc que havien de marcar el debat, diferenciant entre el procés participatiu *per se* —que correspon a tota la comunitat educativa— i la presa de decisions polítiques —que correspon estrictament a l’Ajuntament. El missatge de l’Administració local va ser molt clar en aquest sentit: «No s’acceptaria cap zona que només inclogués el centre de la ciutat». Precisament, el nou model de zonificació volia lluitar contra la desigualtat històrica que hi havia entre el centre i la resta de la ciutat, tant pel que fa a oferta d’escola pública i concertada, com pel que fa al perfil social de la població. I en una ciutat com Terrassa, amb una gran absència d’escola pública al centre de la ciutat, l’única manera d’aconseguir-ho era a través d’una zonificació àmplia, com la que es va establir.

Així mateix, la Regidoria d’Educació va establir aliances estratègiques per tal de garantir l’èxit del procés. Una de les aliances crucials en aquest sentit va ser amb la Direcció de Serveis Territorials. Cal tenir en compte que, tot i que formaven part del procés participatiu, alguns representants de centres educatius sovint se “saltaven el procés” i anaven a negociar directament amb els Serveis Territorials, la qual cosa trencava tota la dinàmica establerta. L’aliança entre l’Ajuntament de Terrassa i els Serveis Territorials, per tant, va permetre trencar amb l’existència de negociacions paral·leles i va ser crucial per evitar certes pressions que poguessin “boicotejar” tot el procés. Aquesta aliança es va expressar, entre altres coses, en la publicació d’un comunicat conjunt en què s’establia una data màxima per prendre una decisió i tancar tot el procés.

Finalment, cal dir que l’Ajuntament també va fer certes concessions, per tal d’evitar que l’oposició de certs sectors impedís arribar a un acord. La primera concessió va ser la demanda d’un any de moratòria als Serveis Territorials per enllestir el mapa escolar de la forma més consensuada possible.²⁰ La segona va ser la creació de les àrees d’excepció que

.....

20. La concessió de la moratòria és també un dels resultats de l’aliança forjada entre l’Ajuntament i els Serveis Territorials.

hem explicat amb anterioritat. De fet, la creació de les àrees d'excepció és el que finalment va permetre reduir els conflictes que hi havia i aplicar un nou mapa escolar a la ciutat.

Evitant ingenuïtats participatives

El marc participatiu endegat per l'Ajuntament de Terrassa per portar a terme el nou mapa escolar evita certes ingenuïtats que sovint acompanyen aquests processos participatius, i es desenvolupa sobre la base de tres principis clau:

- Aliances estratègiques.
- Orientació, horitzó i línies vermelles molt marcades.
- Marge per a les concessions.

L'oposició davant el procés de reformes: més enllà de la titularitat de centre

El canvi de zonificació escolar de Terrassa —tal com s'ha avançat— va generar una forta oposició d'aquells sectors que històricament s'havien beneficiat del model anterior. I l'escola concertada, en termes globals, havia estat una de les grans beneficiàries del vell model de zonificació basat en “una escola - un barri”. Així, alguns centres concentrats del centre de la ciutat es van oposar explícitament al nou mapa escolar proposat per l'Ajuntament i van pressionar per no perdre els beneficis que els comportava l'antic model de zonificació.²¹

L'oposició al nou model de zonificació, però, no es pot explicar només en termes de titularitat o de xarxa educativa, sinó que s'ha d'explicar també en termes de desigualtat i clausura social. És a dir, la divisió que es va generar davant la nova proposta de l'Ajuntament no va ser només entre escoles públiques i escoles concertades, sinó sobretot entre “escoles del centre” i “escoles de la perifèria”, independentment de la titularitat. Així, algunes escoles públiques que històricament havien escolaritzat alumnat de classe

21. Molts articles publicats al *Diari de Terrassa* durant els mesos de març i abril del 2008 es van fer ressò d'aquestes queixes. I alguns centres, en particular, com l'Avet o el Tecnos, van mostrar el seu rebuig explícit al nou model de zonificació.

mitjana i que, per tant, estaven molt allunyades de les problemàtiques de l'alumnat que prové de contextos més desfavorits també es van oposar al nou mapa escolar.²²

L'oposició de les “escoles del centre” davant el nou model de zonificació, doncs, és altre cop un indicador clar que demostra que la segregació escolar va molt més enllà de la titularitat de centre.

CONCLUSIONS

L'anàlisi del cas de Terrassa ens permet arribar a dues conclusions centrals per al disseny de polítiques de lluita contra la segregació escolar.

En primer lloc, el context socioeconòmic, urbanístic i educatiu és un punt de partida imprescindible per dissenyar qualsevol política educativa. És a dir, és fonamental tenir en compte les particularitats del context per tal que les polítiques implementades puguin tenir opcions d'èxit. En el cas de Terrassa, són fonamentals tres aspectes: la forta pressió demogràfica viscuda els darrers anys, una segregació urbana relativament elevada i una presència històrica desigual de centres públics i concertats a diferents barris de la ciutat. Tenir en compte aquests elements, doncs, és el punt de partida necessari tant per fer una bona diagnosi de les causes de la segregació escolar com per fer un bon disseny de les polítiques per combatre-la.

En segon lloc, la segregació escolar no és un procés natural fruit exclusiu de determinades dinàmiques de segregació urbana. Al contrari, es tracta d'un procés vinculat a relacions de poder, interessos i desigualtats, en què el rol dels diferents actors —tant famílies, com centres o Administració— hi té un paper clau. Aquest fet, alhora, indica que és possible lluitar contra la segregació sempre que hi hagi voluntat política de fer-ho. Sens dubte, les particularitats del context condicionaran les opcions polítiques disponibles, però no hi ha cap context que *per se* impossibiliti l'aplicació de polítiques de lluita contra la segregació. El cas de Terrassa mostra que combinant proximitat, estratègia i voluntat de

22. Un exemple paradigmàtic d'aquest tipus d'oposició va ser el conflicte que es va generar l'any 2010 entre l'escola La Roda i l'IES Blanxart davant la proposta del Departament d'Ensenyament d'iniciar una via d'adscripcions úniques que adscribia la primera de forma exclusiva al segon. D'aquest conflicte també se'n va fer molt de ressò la premsa i es pot seguir al *Diari de Terrassa*, entre altres mitjans.

diàleg, poden posar-se en marxa iniciatives polítiques que permetin caminar cap a una escolarització més equilibrada i més equitativa per al conjunt de la població.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

AJUNTAMENT DE TERRASSA (2011a). *Informe de Població de Terrassa (juny 2011)*. En línia: <<http://www2.terrassa.cat/laciutat/xifres/xifres.htm>>.

AJUNTAMENT DE TERRASSA (2011b). *Fullet informatiu del procés de preinscripció i matriculació. Curs 2011-2012*. En línia: <http://www.terrassa.cat/Front/final/_YJxQFckYh8zd4pB5dP7NjfgfSyxZyyjoYS3ZZieP11Q>.

AJUNTAMENT DE TERRASSA i PATRONAT MUNICIPAL D'EDUCACIÓ (PAME) (2010). *Dades de l'inici de curs 2010-2011. Comparativa Catalunya/Terrassa*. En línia: <http://www.terrassa.cat/Front/enlla%C3%A7os/__NSFI-se3iSo1SFAOLJRc8foCjE4RsyTVJoLZZB41eimaveLgtQoiNA>.

AJUNTAMENT DE TERRASSA i PATRONAT MUNICIPAL D'EDUCACIÓ (PAME) (2011a). *Informe 2010-2011. Consell Escolar Municipal*. En línia: <http://www.terrassa.cat/Front/enlla%C3%A7os/__NSFIse3iSo1SFAOLJRc8foCjE4RsyTVJoLZZB41eimaveLgtQoiNA>.

AJUNTAMENT DE TERRASSA i PATRONAT MUNICIPAL D'EDUCACIÓ (PAME) (2011b). *Informe de Mandat 2007-2011*. En línia: <http://www.terrassa.cat/Front/final/_YJxQFckYh8wnNxx4vm5jbcPWjxgJmWclTAW1UDfCDzIQO-1oVoQuiFg>.

BENITO, R. i GONZÀLEZ, I. (2007). *Processos de segregació escolar a Catalunya*. Barcelona: Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. «Polítiques», 59.

FERRER, F. (dir.) (2009). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2008*. Barcelona: Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. «Polítiques», 70.

OFICINA MUNICIPAL D'EDUCACIÓ DE TERRASSA (2011a). *Memòria de la Comissió de Garanties d'Admissió d'Infantil i Primària. Terrassa. Curs 2010-2011*. Terrassa: OMET.

OFICINA MUNICIPAL D'EDUCACIÓ DE TERRASSA (2011b). *Memòria de la Comissió de Garanties d'Escolarització de Secundària. Terrassa. Curs 2010-2011*. Terrassa: OMET.

OFICINA MUNICIPAL D'ESCOLARITZACIÓ DE TERRASSA (2011c). “Percentatge d'alumnat marroquí per centres”. Dades internes, no publicades.

SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA (2008). *La segregació escolar a Catalunya*. Informe extraordinari, maig 2008. En línia: <http://www.sindic.cat/site/unitFiles/2266/segregacio_escolar_web.pdf>.

CONSULTA DE PÀGINES WEB

Diari de Terrassa. <<http://www.diarideterrassa.es/>>

Oficina Municipal d'Escolarització de Terrassa. <http://www.terrassa.cat/Front/final/_YJxQFckYh8wnNxx4vm5jbdRES4LBS4-M6-GYmoNljHvdvJlLaZlg>

Pla Educatiu d'Entorn de Terrassa. <http://www.terrassa.cat/Front/final/_YJxQFckYh8wnNxx4vm5jbSXqmr-JOV7-r8_nDPZnMKhP3V33B27MA>

Pla de Barris de Terrassa. <www.terrassa.cat/pladebarris/>

Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Terrassa. <<http://gmut.terrassa.org/index.asp?idgrupo=7&pagina=docpoum.htm>>

